

mutatható, hogy a munkára vonatkozó értékek dominánsabban vannak jelen a továbbtanulást elutasító csoportban.

Megvizsgáltuk, hogy a csoportképző változó milyen kapcsolatban van a szülők életmódjának, életvitelének megítélésével. A továbbtanulást elutasító csoport tagjainak sokkal inkább felel meg a szülei élete, mint azoknak, akik még további végzettségek megszerzését tervezik. A populáció hátrányosabb helyzetű része nem motivált a társadalmi hierarchiában felfelé való elmozdulásra.

Az AIFSZ és technikus képzésben résztvevő diákoknak éppen az a csoportja szeretné abbahagyni tanulmányait, s preferálja a munkába állást a továbbtanulással szemben, amely minden jellemzője tekintetében hátrányosabb helyzetű a populáció egészéhez képest. Eredményeink részben alátámasztják a Molnár Péter és Szegő Szilvia tanulmányában olvasható megállapítást, amely szerint: „... az ifúságnak csak egy rétege tud beszállni a megfelelő iskolai végzettségért folyó versenybe. Ehhez ugyanis sokaknak nincs meg sem a megfelelő anyagi támogatása a család részéről, sem a megfelelő kapcsolati és információs tőkéje ahhoz, hogy a megfelelő iskolákba be tudjanak jutni.”¹ Mindezt azzal egészítenénk ki, hogy az általunk vizsgált csoportnál a szülők iskolai végzettsége és a foglalkozási státusa között megfigyelhető ellentmondásos kapcsolat elbizonytalaníthatja a diákokat esetleges továbbtanulási szándékaikban. E fiatalok nem ismerték fel, hogy iskolai végzettségük emelkedése eszköz lehetne számukra a felfelé irányuló mobilitáshoz, ahhoz, hogy kikerülhessenek az általuk egyébként elégedetlenül szemlélt társadalmi milióból. Ezáltal mintegy újratermelik a szüleiktől és lakóköznyezetüktől kapott mintákat, s napjaink munkaerőpiaci tendenciáinak ismeretében azt is valószínűsíthetjük, hogy még a szüleikénél is nagyobb bizonytalanság jellemzi majd mind foglalkozási, mind anyagi helyzetüket.

Bocsi Veronika & Kóródi Márta

A mátészalkai felsőfokú szakképzés

A Debreceni Egyetem Neveléstudományi tanszéke által koordinált *Regionális Egyetem* című kutatás során középfokú szakképző intézményeket kerestünk meg, mivel ezek az iskolák is a harmadfokú képzések színhelyeivé váltak. Az intézményekben interjút készítettünk annak kiderítésére, hogyan ment végbe a harmadfok felé nyitás folyamata, mi indokolta, mik a tapasztalatok, mik az intézmény tervei?

Az intézmények közül kiemelkedik a Mátészalkai Gépészeti Szakközépiskola, mivel kiderült, hogy az iskola és a város tervei között egy „igazi” felsőfokú intézmény, főiskolai kar létrehozása is szerepel: ezért készítettünk interjút a polgármesteri hivatalban és az AIFSZ képzést akkreditáló Dunaújvárosi Főiskolán is.

A település és az iskola

Mátészalka az ország észak-keleti határmenti csücskének kistérségi központja. A vasútállomás Debrecenből vagy Nyíregyházáról jövet az utolsó nagyobb hely a határ előtt, innen még szétágaznak a sínek a záhonyi, csengeri határállomás felé, a zajtai vonal elér ugyan a román határig, de átjutni rajta már nem lehet. Az állomásépületet a környék falvaiból bejáró közép-

¹ Molnár Péter – Szegő Szilvia (1997) Ifjúság: tanulás és munka a munkanélküliség fenyegetésében. *Társadalmi Szemle*, No. 1.

iskolások, az ügyes-bajos dolgaikat intézni, kórházban beteget látogatni, „piacozni” érkezett falusiak töltik meg. A buszpályaudvart befogadó tér északkeleti sarkából induló, nem túl széles utca vezet a belváros felé, itt juthatunk el a Gépészeti Szakközépiskolához is.

A Gépészeti Szakközépiskola 1975-ben átadott épületében ma 900 diák tanul, ezzel a tizenhatalom város második legnépesebb oktatási intézménye, beiskolázási területe lényegében Szatmár térsége. Az oktatás kezdetei a hatvanas évekre nyúlnak vissza. Gimnáziumban kezdődött a szakközépiskolai képzés, amely előbb az új épületbe való költözéssel fizikailag, majd 1977-ben szervezetileg is különvált. Hagyományosan gépészeti technikusok oktatás folyt az iskolában. A rendszerváltás idején a képzés az informatikai és pénzügyi képzéssel bővült.

Az újabb fordulat 2000-ben következett be. Ekkor ugyanis Dunaujvárosi Főiskola főigazgató-helyettese értségi elnök volt az iskolában. Iskolatársa volt az igazgatónak, régi barát-ság fűzi őket össze. Elmondta, hogy a főiskola egy újfajta képzés, az AIFSZ bevezetését tervezi. Mivel a képzés középiskolában is indítható, javasolta, hogy szakközépiskola is vágjon bele. Az igazgató fellelkesült, s lázas munka kezdődött, mivel már tanév vége volt. Az igazgató önkormányzati tagként még a testület elé tudta vinni a javaslatot, a főigazgató-helyettes pedig a Főiskolai Tanácsban tette ugyanezt. Szeptembertől sikerült elindulnia az első banki szakügyintézői osztálynak, s rá egy évre a mérnökasszisztensi képzésnek. Az igazgató az indítás okairól szólva megjegyzi: „Tömegével nem jött a gyerek, meg nem is jön. Tehát ezért én már igyekeztem kimenekülni ebből a helyzetből, és a technikusképzés helyett ezt a felsőfokú képzést bevezetni.”

A képzés működése

A működés kereteit lényegében törvények szabályozzák, bizonyos dolgokban azonban az iskola – közösen a főiskolával – maga is alakítja a szabályokat.

Az együttműködés alapja a főiskolával kötött akkreditációs szerződés. Ennek értelmében a főiskola biztosítja a tananyagot, tankönyveket, illetve a vizsgák, zárthelyi dolgozatok anyagát is, szükség esetén meghatározott tárgyak oktatását. A képzés közvetlen felügyeletét a főiskolán a szakfelelős látja el. A keletkezett iratok (pl. szakdolgozatok) a középiskolában maradnak.

A bekerülés egyetlen feltétele az értségi, a gépészképzésnél pedig ezen kívül alkalmas-sági vizsga. A képzés résztvevői a középiskolával tanulói jogviszonyban állnak, ami családi pótlékra jogosít. (A főiskolákon hallgatói jogviszony van, ami pedig ösztöndíjra jogosítja a tanulókat.) Mindkét esetben igényelhető diákhitel. Féléves rendszerben folyik tanítás, tizenöt hét szorgalmi, öt hét vizsgaidőszakkal. A félév során a tanulók zárthelyi dolgozatokat írnak. Az órák rendje tehát „főiskolai” jellegű, a hiányzásokat viszont a középiskolai szabályok tartják nyilván, illetve szankcionálják. Félévkor például nem lehet elküldeni a diákot sikertelenség miatt, noha ilyen a vizsgák rendszere miatt nem kizárt. Az iskola leleménye volt, hogy szükség esetére beiktattak egy javítóvizsgát év végére, amelynek sikeres teljesítése az év végi rendes vizsgázás feltétele. A negyedik szemeszter végén a tanulók felsőfokú szakképesítést kapnak, amelynek nem csupán szakmai vizsga, hanem szakdolgozat megírása is feltétele. Szintén az iskola újítása, hogy a szakdolgozat megírására lényegében már az első év végén lehetőség van. (Az első év végén kötelező szakmai gyakorlat van, s e gyakorlat tapasztalatai alapján kell körülbelül harminc oldalas dolgozatot írniuk.) A második év végén a banki szakügyintézőknek szigorlatozniuk is kell. Bizonyos feltételek teljesülése esetén a tanulók a főiskolán folytathatják tanulmányaikat, sikeres emelt szintű matematika vizsga esetén akár másodéven is.

A képzés, ahogy az érintettek látják

Az igazgató

A tanárok számára magasabb követelményeket jelent a képzés: „rá van kényszerítve az »agy-frissülésre«, mert ez egy komolyabb tananyag.” A diákok a magasabb végzettséggel többek között magasabb fizetési osztályba kerülnek. A főiskola számára hasznot jelent a szakközépiskola által a névhasználatért és minőségbiztosításért fizetett fejkvóta-hányad. Természetesen fontos, hogy a főiskolának hallgatói utánpótlást nyújt az iskola „tehát kinyújtotta a kezét, van egy felvételi bázisa.”

A szakközépiskola számára legjelentősebb kérdés azonban a fennmaradás, ami azon múlik, van-e elég tanuló. A környék falvainak nyolcadikosai nagyobb valószínűséggel választják ezt az iskolát, ha felsőfokú képzést is találnak a kínálatban. Később a tovább nem tanulók helyben maradására szintén nagyobb az esély, sőt még néhány „oldalról bejövő” gimnazista is van.

A pedagógus

Az osztályfőnök szavaiból leginkább a szakmai hivatástudat érezhető, s az AIFSZ képzésben a közepes és gyenge tanulók felzárkóztatásának lehetőségét látja: „Azok között is van értékes gyerek, akik itt maradnak és csak a hármast érik el. (...) Rengeteget küzdünk, mert a gyerek még nem érett meg erre, a vizsgákra, hogy jegyzetelni megtanuljon...”

Nem egyszerűen tudásátadásról van itt szó, hanem a felsőoktatás magatartásmódjainak átadásáról: „És mire leteszik itt a két évet, már megérnek, hogy főiskolások legyenek. És amúgy, ahogy figyelgetem a szemem sarkából a mozgásukat, – mert ilyen köztes iskola ez, hogy középiskola, meg főiskola, tehát van vizsgaidőszak, vannak vizsgák, szorgalmi időszak – már a mozgásuk is egy kicsit olyan főiskolai jellegű.”

A főiskola

A főiskolán is hasonlóan látják az AIFSZ szerepét a diákok további útjának előkészítésében, de itt a hangsúly nem a gyengébbek segítésére kerül: „Ezeknek a felsőfokú szakképzéseknek, amelyek itt nálunk működnek, úgy ahogy van, rossz a tanterve. Ez nem az életre készít fel, hanem a felsőfokú tanulmányokra. AIFSZ kongresszusokon is elhangzott, hogy ezek a felsőfokú szakképzések nem az ipart szolgálják ki, hanem a felsőoktatást. Úgy van kialakítva a tantervük, hogy ezek a felsőoktatásban egy nulladik évfolyamot jelentenek.”

A városvezetés

A város tervei között szereplő felsőoktatási intézmény megszervezéséhez négy egyetem illetve főiskola közreműködésével már megkezdődtek az előkészületek. Az AIFSZ képzést is e folyamat szempontjából értékeli a polgármester, aki a térség problémáiból, azok megoldási lehetőségeiből vezeti le a felsőfokú szakképzés szerepét: „...No most ásványi kincsünk nincs, (...) ismert, hogy itt nagyon alacsony aranykorona értékű földek vannak. Tehát mi marad? Az, hogy itt létrehozunk olyan szellemi kapacitást, amivel érdekeltté tesszük azt, hogy ide telepedjenek cégek.” Egy főiskolai kar segítene, „hogy az itt lévő fiatalok végezzenek egyetemet, főiskolát, és arra hozzák ide a beruházásokat, fejlesztéseket.”

Egy főiskolai kar önmagában nem vonz vállalkozásokat a térségbe, a felsőoktatás megléte egyéb infrastrukturális tényezők mellett azonban fontos része lehet a térség adottságainak.

Az AIFSZ képzés beindulásában és működésében szerepe van a főiskolának. Ez a főiskola azonban nem a középiskola közelében van, hanem nagyon is távol tőle, sőt a Duna másik oldalán.

A főiskola szerepe

Joggal merül fel a kérdés, hogy a szakközépiskola miért nem egy közelebbi, régió belüli egyetemmel vagy főiskolával vette fel a kapcsolatot (Nyíregyháza, Debrecen). Az igazgató szerint a kérdéses időszakban nem volt kellő érdeklődés a dolog iránt, de más okokat is említett (pl. a személyes kötődést, a képzési területek hasonlóságát).

Ám úgy gondoljuk, hogy van a dolognak egy, ha úgy tetszik szimbolikus jelentőségű oldala is. A két iskola sok szempontból nagyon hasonlít egymásra, mondhatni ugyanazon az úton járnak, csak egyikük kicsit előrébb tart. A főiskola technikumként kezdte meg működését. Majd egy távoli, nehézipari képzést adó egyetemhez (Miskolc) kapcsolódott, annak lett kihelyezett kara. Végül önálló főiskolaként vált le az anyaintézményről. Mindezt itt is a régi képzési kínálat átalakítása, a gazdasági és informatikai profil létrehozása kísérte. A campus új épületei, a főbejárat melletti „Polytechnics” felirat már-már feledtetik velünk, hogy egykori középiskolában járunk.

Ugyancsak beszédek a két város bemutatásának párhuzamai is: *„Amikor megjönnek a fiatalok a városba, akkor nyüzsgő a város, tehát gazdasági értelemben biztos, hogy föllendíti a kisebb környező cégeket.”* (Dunaújváros)

„Ilyenkor, mikor megkezdődik a tanév, akkor látszik az utcák forgalmán is, meg az üzletek forgalmán is.” (Mátészalka)

A két város, a két iskola kapcsolatában a tudatos választás indokain kívül látni vélünk egy mélyebb, az intézmények hasonlóságában rejlő szálát, mely az egymásrautaltság tudatát is erősíti, de amire kevésbé reflektálnak az interjúk. Megragadhatók viszont a beszámolók utalásaiban, illetve az intézmények történetének és környezetének párhuzamaiban.

Szabó Péter Csaba

Az erdélyi magyar iskoláskorú népesség alakulása 1990–2020 között

Jelen tanulmány az erdélyi magyar iskoláskorú népesség számának alakulását vázolja fel, melynek vizsgálata azért elengedhetetlen, mert meghatározza az anyanyelvi iskolahálózat, képzési kínálat mennyiségi expanziójának felső határát. A magyar iskoláskorú népesség elemzése kell, hogy jelentse bármely tényfeltáró vizsgálat vagy oktatáspolitikai koncepció megalkotásának kiindulópontját, melyben csupán másodlagos fontosságú szerepet játszhat a teljes magyar populációhoz – melynek korösszetételében jelentős aránytalanságok mutatkoznak –, vagy a többségi nemzethez való viszonyítás.

Tanulmányomban ötvöztem a demográfiai trendek vizsgálatát az erdélyi magyar tanulók és hallgatók számának alakulásával. Egymásra vetítve a két adatot, objektív képet alkothatunk az erdélyi társadalom fiataljainak magyar tannyelvű képzéséről és továbbtanulási arányairól.

Az elemzésben használt adatok és arányok számításának kiindulási pontját a 2002-es népszámláláskor regisztrált magyar lakosok korévenkénti¹ bontása jelentette. Ezen adatok

¹ Ez megadta, hogy hány darab 0, 1, 2 stb. korú magyar nemzetiségű lakos él a vizsgált 17 megyében.